

24. oktober, 2019

Bruk av tvang og makt for å ivareta helse og ernæring

Grethe Kvan Welle

Avdeling for nevrohabilitering – OUS

Kapittel 8 Bruk av tvang og makt

Nils-Øivind Offernes

Bjørn Roar Vagle

Grethe Kvan Welle

Disposisjon

1. Bakgrunn
2. Hva regnes som tvang og makt?
3. Etablering av gode rutiner og forebygging
4. Selvbestemmelse
5. De vanskelige avgjørelsene/vurderingene

Bakgrunn

- Kompetanse og fokus på kosthold er ofte lav ute i tjenestene
  - Feil mat
  - Porsjoner
  - Tidspunkt
  - Tilrettelegging av måltider
  - Tid til å spise
  - ...
- Mange omsorgstjenester venter lenge før man griper tak i en uheldig utvikling
- Usikkerhet hos tjenesteyterne hva man kan gjøre
  - Prinsippet om autonomi / selvbestemmelse står sterkt
  - Ansvar overlates brukeren uten at det gjøres en vurdering om personen faktisk kan bestemme dette.

Hol, kapittel 9 - Formål

- Hindre at personer med psykisk utviklingshemming utsetter seg selv eller andre for vesentlig skade
- Forebygge og begrense bruk av tvang og makt
- Tjenestetilbudet skal tilrettelegges med respekt for den enkeltes fysiske og psykiske integritet
- Ingen skal behandles på en nedverdiggende eller krenkende måte

Hindre unødvendig bruk av tvang og makt

Aktivt arbeide for å redusere behov for bruk av tvang og makt

Tillate og hjemle nødvendig bruk av tvang og makt

Hva regnes som tvang og makt

Subjektive forhold

Tiltak som brukeren motsetter seg.

Objektive forhold

Tiltak som er så inngripende at de uansett motstand må regnes som bruk av tvang og makt.

Bruk av inngripende varslingsystemer

Med tekniske innretninger.

Tiltak som regnes som tvang

- Å hindre tilgang på mat og drikke
- Slå av sikring på komfyr
- Fotfølge personen ute for å avverge tilegnelse av mat/stjele
- Døralarm som varsler når personen går ut
- Streng håndheving av diett
- Knuse medisin i syltetøy(pbrl, kap.4A)

Spesialisthelsetjenesten skal alltid involveres

Hva er vesentlig skade?

Fysisk skade på egen person

Psykisk skade på egen person

Sosialt fornedrende atferd

Skader på andre personer

Materielle skader - egne eiendeler

Materielle skader - andres eiendeler

Personer har lov til å være annerledes.

Vurder skadens varighet og alvorlighetsgrad

Vesentlig skade som følge av overvekt, er i første rekke den økte risikoen for alvorlige helsemessige komplikasjoner.

Etablering av gode rutiner

- Gode rutiner utformes slik at personen får bruke ferdighetene den mestrer – deltakende i eget liv
- Lære å samarbeide – ta i mot råd og hjelp
- Individuelt tilpasset tilbud
- Kartlegging av ferdigheter
- Hvordan liker personen å få hjelp
- Store endringer kan medføre endret behov for bistand – overganger/ faser i livet
- Avgjørelser må tas i samsvar med personens interesser og behov

Forebyggende tiltak og andre løsninger

- Det blir viktig å starte det forebyggende arbeidet så tidlig som mulig
- Motivere til samarbeid
- Forebygging kan være:
  - Dele opp mat i porsjoner
  - Rutine for å skrive handleliste før man handler
  - Velge mellom 2 gode alternativer
  - Kaste eller fryse ned rester i stedet for å sette de i kjøleskapet

Robuste faglige rutiner

Føre –var-prinsippet

God kjennskap til brukergruppen og hvilke utfordringer som kan gjelde i forhold til ernæring/kosthold

Overvåkning av sentrale forhold

Etablering av gode rutiner som registrering, veiing, deltakelse i aktiviteter, oppgaver personen ikke mestrer

Læring fra tidligere hendelser

Kjennskap til tidligere historie og hvordan problemer har utviklet seg og hvilke tiltak som ble iverksatt

Evne til å handle

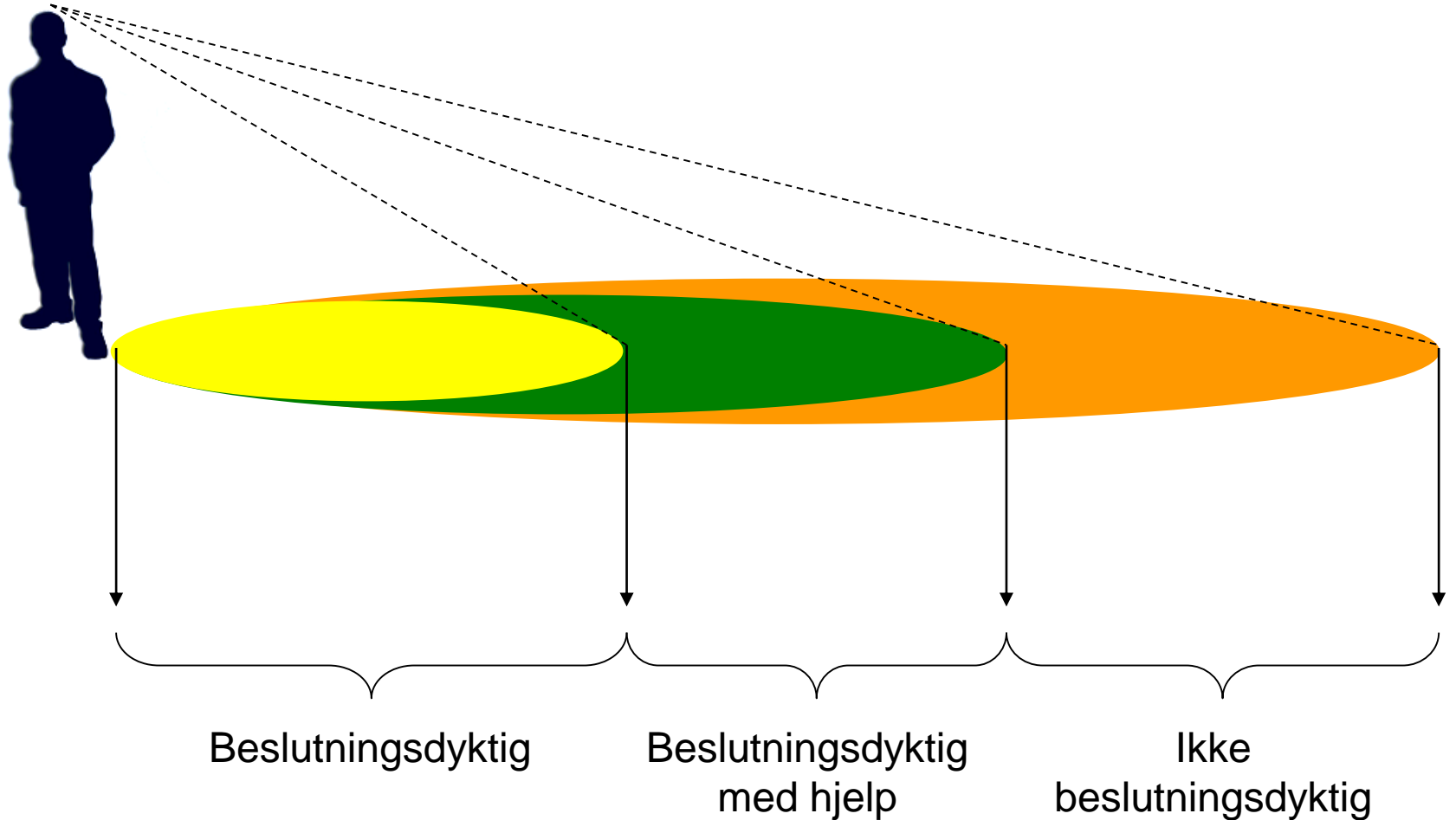
Personalet vet hva de skal gjøre når det oppstår utfordringer, og de har nødvendig kompetanse til å gjøre det.

Basert på Hollnagel

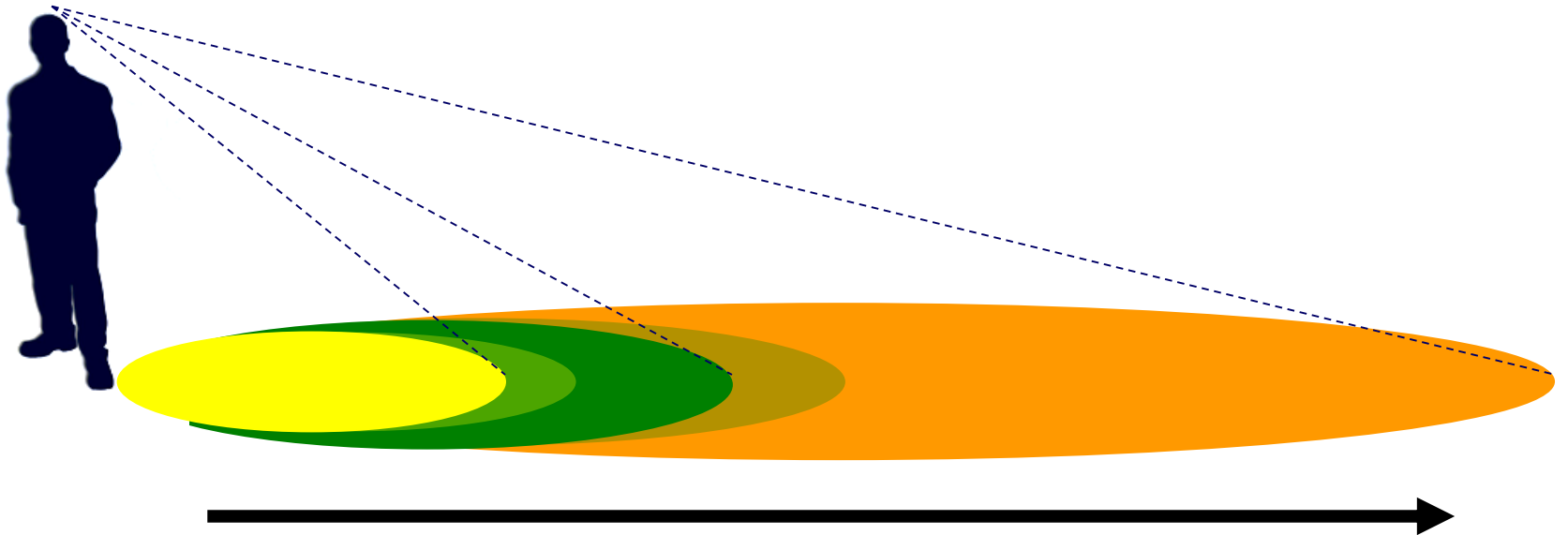
Selvbestemmelse

- Selvbestemmelse er ikke fravær av påvirkning
- Læres over tid, ikke alle blir like flinke
- Alle valg vi tar påvirkes og formes i møter mellom mennesker, strukturer og rammer.
- Tilrettelegge for å kunne ta valg
- Ansvarlighet forutsetter nære relasjoner over tid, bygd på gjensidig respekt

Selvbestemmelse?

Selvbestemmelse må læres!

Systematisk arbeid med:

- tilrettelegging for varierte erfaringer
- veiledning i det å ta valg

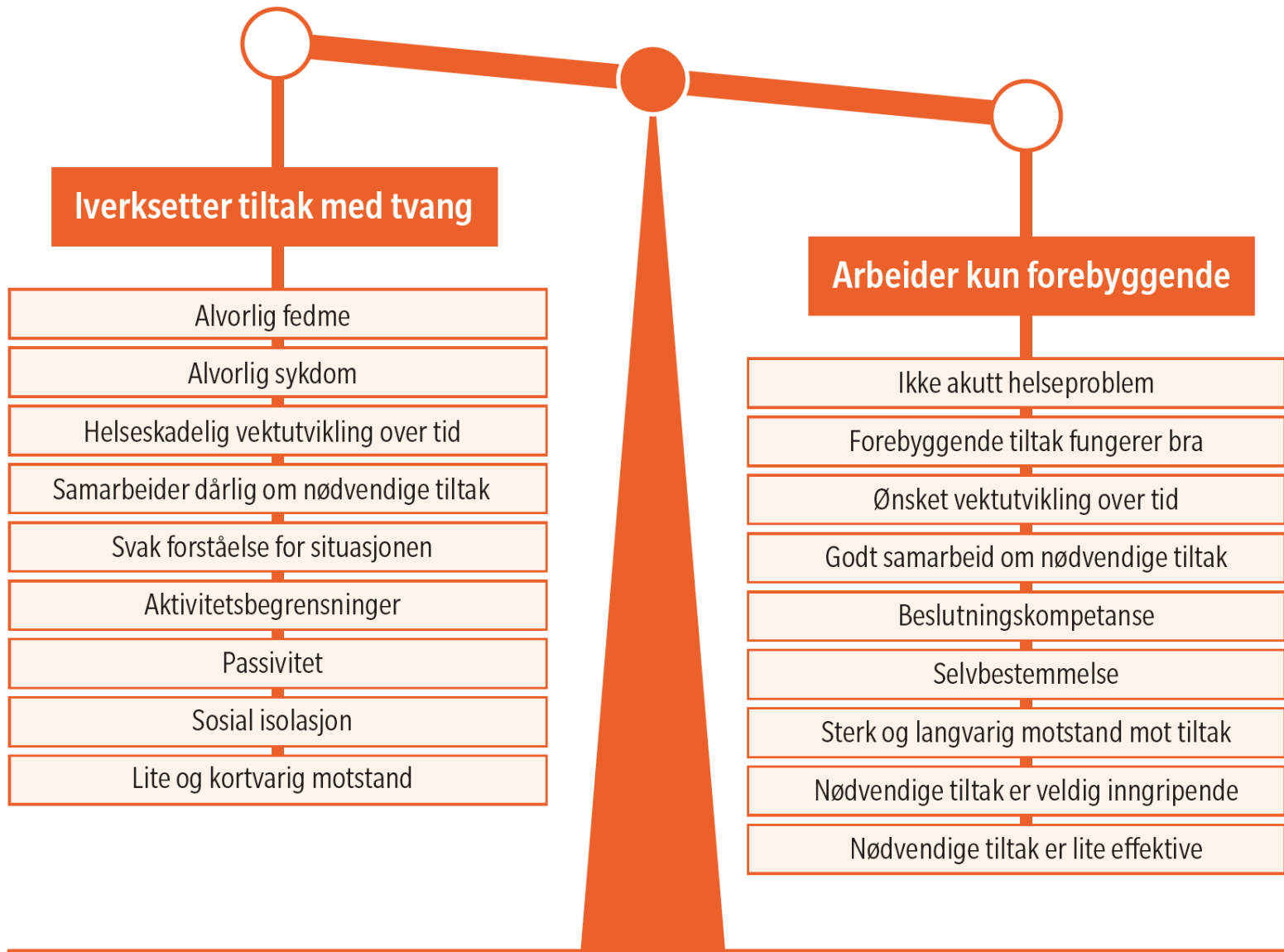
Utfordringer med selvbestemmelse

En fare ved for mye fokus på selvbestemmelse er at brukere:

1. Får dårligere hjelpetilbud
2. Mister ferdigheter
3. Blir passivisert
4. Ikke får utnyttet sitt fulle potensiale

Selvbestemmelse bør ikke føre til at fagkompetanse i omsorgs- og miljøarbeid skiftes ut med misforstått ansvarliggjøring. Det er fare for at respekten for personens selvbestemmelsesrett kan føre til unnlattelse.

(Tuntland 2011)

Figur 8.4 Vanskelige valg – en balansegang hvor ulike hensyn må veies mot hverandre.